

Н.Л. ПРАВДЮК, д.е.н., професор,
Вінницький національний аграрний університет

Т.М. ШАРКО, асистент,
Вінницький національний аграрний університет

Оцінка важелів та інструментів фінансово-економічної діагностики в сільськогосподарських підприємствах

& Питання, які розглядаються:

- Розглянуто проблемні аспекти формування, використання та оцінки важелів й інструментів фінансово-економічної діагностики в сільськогосподарських підприємствах.
- Здійснено моніторинг існуючих проблем у світлі реалій сучасного економічного простору, а також визначено передумови та запропоновані авторські підходи щодо їх вирішення.

Ключові слова: важелі, інструменти, фінансова діагностика, оцінка.

& Вопросы, которые рассматриваются:

- Рассмотрены проблемные аспекты формирования, использования, оценки рычагов и инструментов финансово-экономической диагностики в сельскохозяйственных предприятиях.
- Проведен мониторинг существующих проблем в свете реалий современного экономического пространства. А также определены предпосылки и предложены авторские подходы к их решению.

Ключевые слова: рычаги, инструменты, финансовая диагностика, оценка.

& Issues that are examined:

- Problem aspects of formation, use, estimation of levers and tools of financial and economic diagnostics in the agricultural enterprises are considered.
- Monitoring of existing problems in the light of realities of modern economic space is carried out. And also preconditions are defined and author's approaches to their decision are offered.

Keywords: levers, tools, financial diagnostics, estimation.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна діагностика сільськогосподарських підприємств завжди виходить за контури простого аналізу їх основних економічних та фінансових показників. Необхідно врахувати вплив на динаміку діагностичних фінансово-економічних показників сільськогосподарських підприємств чинників зовнішнього оточення (макроекономічних, політичних, демографічних, екологічних факторів). Переважно чинники економічного простору побічно впливають на фінансово-економічний стан сільськогосподарських підприємств, проте, їх дія може мати і вирішальне значення (зокрема, посилення податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства або стрімке інфляційне зростання). Крім того, трудність здійснення якісної фінансово-економічної діагностики передусім проявляється в правильному підборі важелів, інструментів, діагностичних індикаторів та показників.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Наукове підґрунтя для здійснення фінансово-економічної діагностики сільськогосподарських

підприємств та оцінки її важелів й інструментів у контексті оптимального врахування їх інтересів закладено видатними вченими-економістами. З проміж вітчизняних науковців, які займаються цією проблематикою, викликають інтерес праці В. Андрійчука, В. Амбросова, А. Асаула, І. Бланка, В. Василенка, А. Воронкової, В. Галушка, О. Гудзь, М. Дем'яненка, Г. Калетника, С. Кваші, В. Ковальова, М. Кропивка, І. Лукінова, М. Маліка, О. Олексюка, В. Онегіної, О. Правдюк, А. Поддєрьогіна, І. Сокиринської, П. Стецюка, В. Ткаченко, О. Чумаченка, В. Шаповала, Г. Швиданенка, В. Шевчука, О. Шпичака та ін. [1–8]. Проте, незважаючи на різноманітність існуючих теоретичних концепцій, необхідно, з урахуванням світового досвіду, сформуванати напрями гармонізації важелів та інструментів фінансово-економічної діагностики сільськогосподарських підприємств, які б враховували національні особливості розвитку аграрної сфери.

Мета дослідження - здійснити фінансово-економічну діагностику сільськогосподарських

Фінанси та оподаткування

підприємств та оцінити її важелі й інструменти у світлі реалій сьогодення.

Виклад основних результатів дослідження. Фінансово-економічна діагностика сільськогосподарських підприємств як комплексне економічне дослідження вважається складовою частиною їх механізму управління, яке визначає, зокрема, який тип конкурентної боротьби – оборонний чи наступальний – доцільно використовувати у найближчій перспективі. За переконанням О. Скибицького, проведення фінансово-економічної діагностики потребує використання певної сукупності інформації внутрішнього та зовнішнього характеру стосовно результатів та перспектив фінансово-економічної діяльності підприємства, його фінансово-майнового становища. Можливість формування та якісні ознаки інформаційної бази дослідження визнаються вагомими чинниками, оскільки доступ до певних джерел інформації зумовлює повноту та достовірність інформації, вибір методів дослідження, коректність діагностичного висновку [5, С. 154]. Набір діагностичних показників не має бути широким, оскільки це значно ускладнить розрахунки, збільшить час проведення діагностики, спричинить наявність математичної погрішності, а отже, до викривлених висновків. Інша проблема стосується пошуку необхідної об'єктивної економічної інформації [3, С. 7].

Відібрані для фінансово-економічної діагностики сільськогосподарських підприємств індикатори та показники повинні відповідати наступним вимогам. Вони мають бути: достовірні та детальні – правдиво і детально відображати реальні результати фінансово-економічної діяльності сільськогосподарських підприємств; специфічні – відображати специфіку діяльності сільськогосподарських підприємств; масштабні – характеризувати всі функціональні напрями їх діяльності; порівнянні, тобто узяті за один і той же період часу; не повторювати один одного [3, С. 6]. При фінансово-економічній діагностиці сільськогосподарських підприємств особливу увагу слід звернути на коливання показників у часі. Фінансово-економічна діагностика операційної діяльності сільськогосподарських підприємств безумовно необхідна і досить достовірна, але її результати значимі в короткому часовому інтервалі. У ідеалі, окрім фінансово-економічної діагностики менеджери сільськогосподарських підприємств мають займатися моніторингом, тобто відстежуванням зміни фінансових та економічних показників (особливо тих, що характеризують фінансовий достаток сільськогосподарських підприємств протягом тривалого періоду). Наприклад, систематичний моніторинг бухгалтерської звітності дозволяє вчасно звернути увагу на насторожуючі зміни в основних статтях балансу (передусім в доходах) або різку зміну його структури (передусім, на користь пасивів). Моніторинг здійснюється методом сканування економічного простору. Сканування є систематичне повторення моментної фінансово-економічної діагностики ознак. Наприклад, щомісячно розраховуються показники рентабельності і

прибутковості, ліквідності активів і порівнюються з певними сигнальними орієнтирами та індикаторами. Сканування дозволяє відокремити сигнали кризи від так званих фонових шумів – коливань значень окремих фінансово-економічних показників в певних межах, що може бути викликане низкою об'єктивних причин (вагання значень показника рентабельності продажів може бути пов'язане з дією сезонного чинника або національних і релігійних особливостей покупців). Так, наприклад, в період дії мусульманського рамадану, коли усі мусульмани дотримуються посту, попит на сільськогосподарську продукцію в арабських країнах суттєво знижується. Подібні коливання не спричиняють за собою виникнення кризового стану з експортом продовольства вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами, а є прогнозованими і очікуваними.

Фінансово-економічну діагностику сільськогосподарських підприємств доцільно здійснювати за наступними основними етапами: створення інформаційної бази дослідження, збір інформації та оцінка її вірогідності на підставі аналізу облікової політики підприємства, даних управлінського, податкового та бухгалтерського обліку; вивчення базових параметрів діяльності сільськогосподарського підприємства; визначення об'єктів спостереження «кризового поля», що створює небезпеки для функціонування підприємства; формування системи індикаторів оцінки діяльності та загроз сільськогосподарського підприємства; переведення типових форм бухгалтерської звітності в аналітичну форму, розрахунки і групування показників за основними напрямками фінансово-економічної діагностики; оцінка динаміки валюти та структури балансу, інших фінансових звітів та динаміки показників; оцінка окремих напрямів розвитку сільськогосподарського підприємства, що здійснюється стандартними методами; оцінка і зміна груп показників за досліджуваній період; виявлення взаємозв'язків між основними досліджуваними показниками та інтерпретація результатів; підготовка висновків, визначення вузьких місць і пошук резервів, попередня оцінка масштабів фінансово-економічних проблем щодо функціонування сільськогосподарського підприємства та визначення ключових аспектів його розвитку для поглибленого діагностування та прогнозування. Згідно попереднього огляду бухгалтерської звітності оцінюються тенденції зміни основних показників діяльності, якісна модифікація майбутнього фінансово-економічного стану сільськогосподарського підприємства, перевіряється правильність заповнення граф, наявність усіх необхідних форм і додатків, валюта балансу і всі проміжні підсумки, а також відповідність складеного балансу і інших форм звітності вимогам національних положень стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО) і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО). В державі з ринковою економікою показники прибутку, випущеної та реалізованої продукції, середньорічної (квартальної) вартості майна використовують для характеристики ділової активності керівництва

підприємства. Для зарубіжних підприємств такі показники розробляють фінансові, податкові служби, а також різні підприємницькі спілки та спеціалізовані організації. В СНД такі показники поки що розробляються на замовлення окремих підприємств і відомств [4, С. 120].

За різними оцінками для забезпечення виробничого процесу, адекватного сучасному виробничому потенціалу сільськогосподарських підприємств, перманентний дефіцит оборотних коштів в рослинництві становить 45-60 млрд. грн., а в тваринництві 40-45 млрд. грн. [6]. Розрахунки переконають, що фінансування виробничої та інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств здійснюється на 75-80 % за рахунок власних джерел, на 6-9 % – фінансових ресурсів державного та місцевих бюджетів та на 10-15 % – кредитних ресурсів комерційних банків. Для гарантування розширеного відтворення на мінімально прийнятному рівні обсяги інвестиційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах в найближчі 5 років повинні досягти 150-240 млрд. грн. Три чверті з них не мають реальної фінансової платформи.

Структура джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств включає внутрішні фонди або нерозподілений прибуток (60 %); банківські кредити (20 %); внески власників або випуск нових акцій (13 %); кредит, наданий продавцем (5 %); інші джерела (2 %). З початку нового століття помітна тенденція зростання валової доданої вартості, створюваної в аграрному виробництві [6].

За 2001-2011 рр. її розмір зріс у 2,8 рази і становив майже 80 млрд. грн. Якісне наповнення цього зростання не адекватне фінансовим потребам сільськогосподарських підприємств. В 2009–2011 рр. 62,2 % сільськогосподарських підприємств мали виручку від реалізації продукції та послуг в обсягах, що не перевищують 5 млн. грн. При цьому рентабельність сільськогосподарського виробництва для даної групи підприємств коливається від -5,9 % до +16,9 %, а її середньозважене значення становить близько 8 %. На їх частку припадає лише 13,9 % від загального обсягу реалізації продукції. Це свідчить про низький фінансово-інвестиційний потенціал більшості підприємств аграрного сектора і непривабливість їх для кредиторів та інституційних інвесторів.

Постійне зростання обсягів бюджетного фінансування спостерігалось до 2008 р. коли Україна набула статус члена Світової організації торгівлі. У цьому році держава по різних каналах виділила агропромислому комплексу 11,2 млрд. грн. Обсяг державної підтримки сільськогосподарських підприємств в 2009 і 2010 роках було скорочено до 8,2 млрд. грн. Україна значно відстає за обсягами державної підтримки у порівнянні з сусідніми країнами: з Європейським Союзом – більше ніж у 21 раз, Чехією – 20,0, Латвією – 7,7, Російською Федерацією – 2,4 рази. Суттєвим недоліком існуючої системи бюджетного фінансування є нерівномірність розподілу коштів по окремих часових періодах – левова їх частина виділяється в останні місяці року, а використання доступне з певним часовим лагом [1].

Крім того фактичне фінансування здійснюється в обсягах, які значно нижчі, від передбачених відповідними державними програмами. Та й кількість державних програм підтримки розвитку аграрного виробництва не виправдано велика, що призводить до розпорошення обмежених ресурсних можливостей бюджетів різних рівнів [2].

На основі результатів фінансово-економічної діагностики балансів сільськогосподарських підприємств можна виділити головні ознаки, наявність яких насторожує: зменшення валюти балансу на кінець звітного періоду порівняно з його початком; негативна динаміка окремих показників фінансово-економічного стану сільськогосподарських підприємств; перевищення позичкового капіталу над власним і збільшення темпів його зростання порівняно з темпами зростання власного капіталу; значні коливання темпів приросту дебіторської і кредиторської заборгованості; зменшення частки власних оборотних коштів понад 10 %.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеної фінансово-економічної діагностики можна констатувати наступне. Існуюча система фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств не вирішує актуальних питань поточного характеру та їх перспективного фінансово-економічного розвитку. Це свідчить про необхідність її трансформації.

Розвиток системи фінансово-кредитного забезпечення стримується низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників, найбільш суттєвими серед яких є: низька ефективність аграрного виробництва; обмежений доступ сільськогосподарських підприємств до фінансово-кредитних ринків; нерозвиненість фінансово-кредитної інфраструктури, орієнтованої на обслуговування аграрного виробництва; низький рівень антимонопольного захисту та дисфункціональність цінового механізму; недостатній рівень державної підтримки. Ключовими напрямками розвитку системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств є активізація державної аграрної політики та її фінансової складової; стимулювання концентрації аграрного виробництва; посилення антимонопольного захисту сільськогосподарських підприємств; формування і розвиток спеціалізованої фінансової інфраструктури, орієнтованої на їх обслуговування; розвиток і вдосконалення системи управління фінансами сільськогосподарських підприємств.

Якісно проведена фінансово-економічна діагностика сільськогосподарських підприємств створює необхідне аналітичне підґрунтя для формування їх антикризової програми, визначення типу стратегії конкурентної боротьби (оборонного, імітаційного чи наступального), переліку раціональних заходів для їх розвитку, а отже є складовою частиною механізму попередження загроз і запорукою успішного розв'язання стратегічних фінансово-економічних завдань. Викладена композиція процесу фінансово-економічної діагностики дає можливість чітко структурувати процес дослідження, виокремити об'єкти окремих етапів діагностики та завдання,

надати керівництву сільськогосподарських підприємств та іншим користувачам фінансово-економічної діагностики (власникам, інвесторам, санаторам, кредиторам) об'єктивну і повну інформацію для прийняття управлінських рішень та обґрунтування стратегії і тактики необхідних заходів, визначення короткострокових та стратегічних завдань, розподілу ресурсів, удосконалення організаційної структури системи управління та вибору політики дій.

4 Список використаних джерел

1. Гудзь О.Є. Діагностика забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами / О.Є. Гудзь // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільськогосподарства: Економічні науки. Вип. 55 – Харків: ХНТУСГ, 2007 р. – 375 с. - С. 261 - 267.

2. Гудзь О.Є. Ідентифікація та діагностика платоспроможності в сільськогосподарських підприємствах / О.Є. Гудзь // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (у заочній формі) «Сучасні проблеми фінансів

підприємств в агробізнесі та шляхи їх вирішення» – К., ННЦ «ІАЕ» – 2011. – 140 с. - С. 27-29.

3. Зубкова А.В. Приемы антикризисного менеджмента (практическое пособие для бизнесменов и студентов) / А.В. Зубкова. – Ростов н/Д.: Феникс, 2008. – 397 с.

4. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посіб. / В.О. Мец. – К.: Вища шк., 2003. – 278 с.

5. Скібіцький О.М. Антикризовий менеджмент: Навч. посібник / О.М. Скібіцький. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.

6. Стецюк П.А. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва / П.А. Стецюк, О.Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 73-78.

7. Опорний конспект лекцій. Економічна діагностика. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inpos.com.ua/508/>.

8. Швиданенко Г.О. Бізнес-діагностика підприємства: Навч. посібник / Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с.

УДК 336.221

В.П. СИНЧАК, д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів,
Хмельницький університет управління та права

Реформування спрощеної системи оподаткування в контексті податкової політики держави

& Питання, які розглядаються:

- Дано оцінку реформуванню спрощеної системи оподаткування.
- Запропоновано ввести мінімальну чисельність найманих працівників для платників єдиного податку третьої та четвертої групи.
- Наведено авторське визначення спрощеної системи оподаткування.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, єдиний податок, групи платників єдиного податку, мінімальна чисельність найманих працівників, зайнятість населення, податкова політика держави.

& Вопросы, которые рассматриваются:

- Дано оценку реформированию упрощённой системы налогообложения.
- Предложено ввести минимальную численность наёмных работников для плательщиков единого налога третьей и четвёртой группы.
- Представлено авторское определение упрощённой системы налогообложения.

Ключевые слова: упрощённая система налогообложения, единый налог, группы плательщиков единого налога, минимальная численность наёмных работников, занятость населения, налоговая политика государства.

& Issues that are examined:

- The estimate of reforming of the simplified tax system is given.
- To put into use a minimal number of employees for the single tax payers of third and fourth groups is proposed.
- The author's definition of the simplified tax system is provided.

Keywords: the simplified tax system, the single tax, groups of the single tax payers, a minimal number of employees, the employment of the population, the taxation policy of the state.

Постановка проблеми. Характерною складовою вітчизняної податкової системи є спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва, що

породжує проблеми теоретичного та прикладного спрямування, а отже, потребує подальших досліджень, оскільки здійснення будь-яких реформ у